

ПРОЕКТУВАННЯ, ВИРОБНИЦТВО ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ ГВИНТОВИХ ПЕРЕДАЧ ГАРАЖНОГО ОБЛАДНАННЯ

Вступ

В гаражному обладнанні широко використовуються гвинтові передачі: трапецеїдальні, прямокутні, метричні, а останнім часом отримали широке розповсюдження гвинтові передачі кочення. Гвинтові передачі використовують в підйомниках, домкратах, поворотних платформах та інших механізмах гаражного обладнання [1].

Ремонт гвинтових передач виконують методом наплавки. В процесі виробництва та ремонту профіль різі, як правило, шліфують методом копіювання, при цьому профіль круга відповідає профілю різі. В процесі обробки круг нерівномірно зношується, тому для відновлення профілю застосовують часті правки круга алмазним олівцем або алмазним роликком.

Запропонований у роботі спосіб шліфування методом копіювання гвинтових поверхонь зі схрещеними осями круга і деталі [2, 3] підвищує продуктивність за рахунок погоджування одночасних поперечного та кутового переміщень відносно нормалі в опорній точці профілю, що дає можливість знімати припуск по еквідистантним кривим. В роботі [4] радіус профілю круга вибирається рівним радіусу заготовки. Розрахунок здійснюється за допомогою 2D моделей, без оптимізації положення лінії контакту в процесі зняття припуску, формоутворення і профілювання круга. Необхідно розробити 3D моделі профілювання круга, зняття припуску і формоутворення, на основі аналізу яких розробити способи і технологію з метою підвищення продуктивності, точності і універсальності методу шліфування зі схрещеними осями круга та деталі.

Методи та результати

Шліфування різі ходових гвинтів кочення здійснюють методом копіювання абразивним кругом із профілем у вигляді дуги кола [5]. Обробку проводять зі схрещеними осями деталі і круга, вісь обертання якого розташована під кутом до горизонтальної площини, рівним куту нахилу гвинтової канавки. Процес шліфування є багатопрхідним, де при зніманні припуску кут нахилу круга залишається постійним, тому довжина і площа контакту його і деталі змінюється по координаті обробки профілю, величина врізання інструмента в напрямку, перпендикулярному осі обертання ходового гвинта, більше еквідистантно заданого припуску, що знижує продуктивність і якість шліфування.

Для підвищення ефективності шліфування ходових гвинтів кочення зі схрещеними осями інструмента і деталі необхідно розробити 3D моделі профілювання абразивного круга, знімання припуску, формоутворення і на їхній базі створити метод керування процесом, що підвищить продуктивність і якість обробки на верстатах з ЧПК. Знімання припуску по еквідистантних кривих вимагає спеціального профілювання круга, що враховує геометричні параметри заготовки і деталі. Радіус-вектор $\vec{r}_u$ точок шліфувального круга 1 (рис. 1) [6] при шліфуванні зовнішніх гвинтових поверхонь 2 описується рівнянням

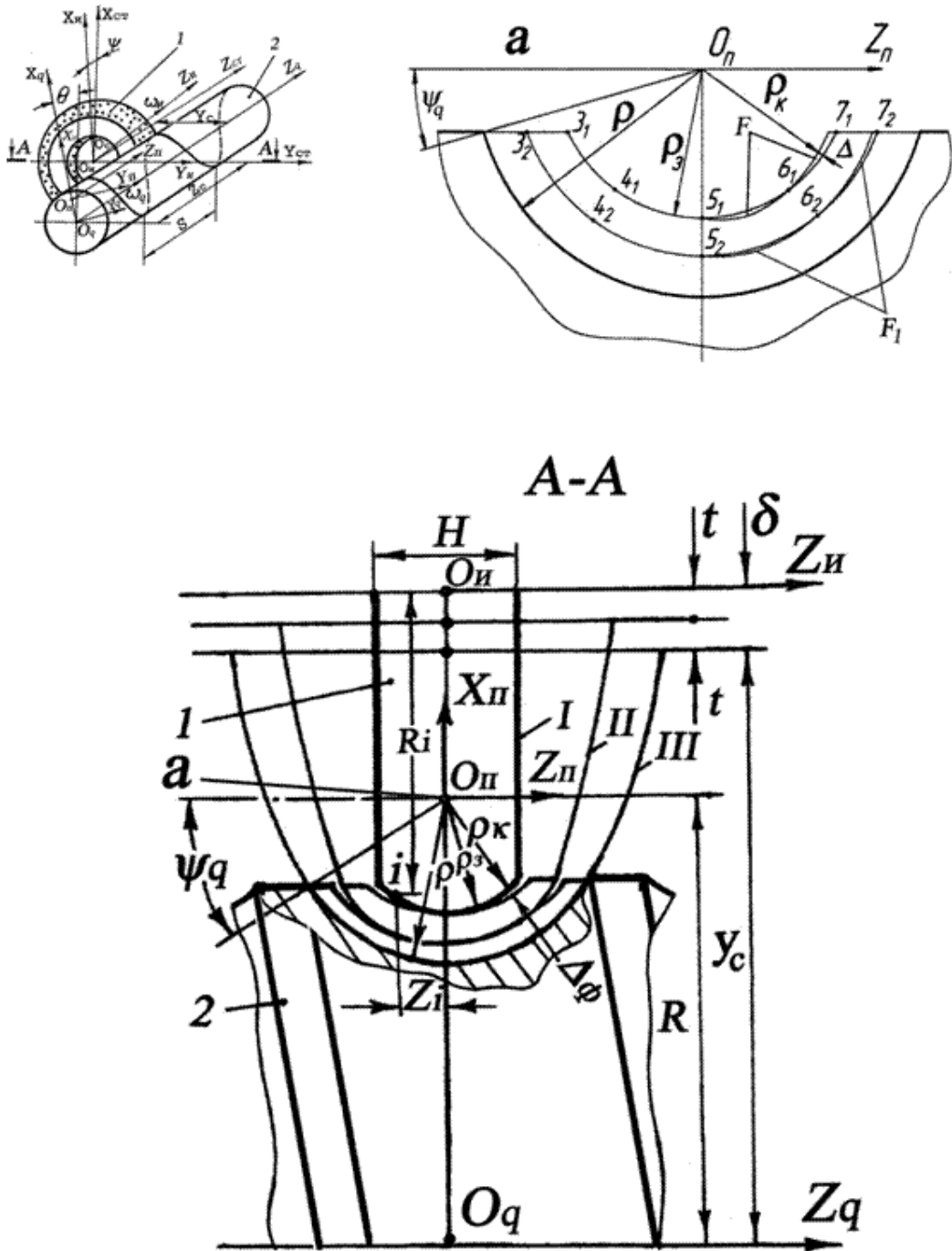

Рисунок 1 – Схема шліфування ходового гвинта кочення

$$\begin{aligned} \bar{r}_u = & M_6(\theta_k) \cdot M_5(\psi) \cdot M_2(Y_c) \cdot M_3(Z_c \mp P \cdot \theta) \times \\ & \times M_6(-\theta) \cdot M_1(R) \cdot M_4(\varphi) \cdot M_5(\psi_q) \cdot M_3(-\rho) \cdot \bar{e}_4, \end{aligned} \quad (1)$$

де Y_c, Z_c – координати початку координат O_q гвинта кочення 2 (рис. 1) у системі координат $O_c X_{CT} Y_{CT} Z_{CT}$ станини;

R – радіус початку координат O_n співпадаючого з центром радіуса ρ профілю різи, розташованого нормально до гвинтової канавки;

$\varphi = \arctg(S/2\pi R)$ – кут її нахилу;

ψ_q – кутовий параметр точки нормального профілю різи радіусом ρ відносно осі $O_n Y_n$ системи координат $O_n X_n Y_n Z_n$.

При профілюванні інструмента рівняння, що визначає лінію контакту з умови

$$\bar{n}_q \cdot \bar{V}_q = 0 \quad (2)$$

де $\bar{V}_q$ – вектор швидкості відносного руху деталі;

$\bar{n}_q$ – одиничний вектор нормалі до поверхні деталі.

Від кута ψ повороту круга під час правки і його знаку (рис. 1, А-А) залежить радіус кривизни ρ_k його осьового перерізу і необхідна висота H круга. Коли напрямок осі $O_q X_q$ збігається з віссю $O_c Y_{CT}$ (рис. 1) і кут повороту ψ круга дорівнює куту φ нахилу гвинтової канавки, $\rho_k = \rho$ нормального профілю різи. При цьому лінія контакту гвинтової поверхні і круга лежить у площині, що проходить через вісь $O_c Y_{CT}$ його повороту нормально до гвинтової канавки. Необхідна висота круга H дорівнює

$$H = Z_{imax} - (-Z_{imin}), \quad (3)$$

де Z_{imax} і $-Z_{imin}$ – координати, крайніх осьових перерізів круга, розташованих уздовж осі OZ_u , початок O_u координат якого знаходиться в площині симетрії круга (рис. 1, А-А).

Зі зміною кута ψ лінія контакту L виходить із зазначеної площини, ρ_k і висота круга H (рис. 1, А-А) зменшуються. При цьому величини ρ_k і H залежать не тільки від кута ψ повороту круга 1, але і від його знака.

Як показали обчислювальні експерименти на ЕОМ, при шліфуванні ходового гвинта кочення, у якого $\rho = 10$ мм, $R = 40$ мм, $S = 30$ мм, кругом з радіусом $R_k = 50$ мм, максимальна розрахункова (3) висота круга $H_{max} = 14,14$ мм, при $\psi = \varphi = -8^\circ$, і мінімальна $H_{min} = 3,49$ мм, при $\psi = -36^\circ$ (рис. 2, а). Зі збільшенням радіуса круга ($R_k = 75$ мм (рис. 2, б) $H_{min} = 3,62$ мм, при $\psi = -33,5^\circ$; $R_k = 100$ мм (рис. 2, в), $H_{min} = 3,87$ мм, при $\psi = -32^\circ$) H_{min} круга збільшується незначно. Зі збільшенням кроку різи (при радіусі круга $R_k = 100$ мм) від $S = 30$ мм (рис. 2, г) до $S = 50$ мм (рис. 2, е) H_{min} змінюється в межах $2,34 \div 3,51$ мм. Це дає можливість, змінюючи радіус кривизни ρ_k профілю осьового переріза круга і його висоту H_{min} , знімати різні припуски δ по еквідистантних кривих, а також компенсувати знос

профілю круга за рахунок керування поперечною подачею його і поворотом в адаптивному режимі. Можливість застосування кругів малої висоти $H_{\min}$ (3) для шліфування профілю різі ходових гвинтів кочення дозволяє використовувати вискоефективні алмазні і ельборові круги на фінішній операції, а сталість глибини різання t по координаті обробки профілю протягом усього проходу забезпечить високу якість шліфування гвинтової поверхні.

Радіус-вектор $\vec{r}_{qu}$ оброблюваної поверхні ходового гвинта кочення дорівнює

$$\vec{r}_{qu} = M_6(\theta) \cdot M_3(Z_c \mp P \cdot \theta) \cdot M_2(-Y_c - t \cdot k) \times \\ \times M_5(-\psi) \cdot M_3(Z_i) \cdot M_6(\theta_k) \cdot M_2(R_i) \cdot \vec{e}_4, \quad (4)$$

де t – величина поперечної подачі круга 1 (рис. 1, А-А) у напрямку, перпендикулярному осі $O_q Z_q$ обертання гвинта 2 на 1 прохід;

k – число поздовжніх проходів круга при зніманні припуску $\delta = t \cdot k$.

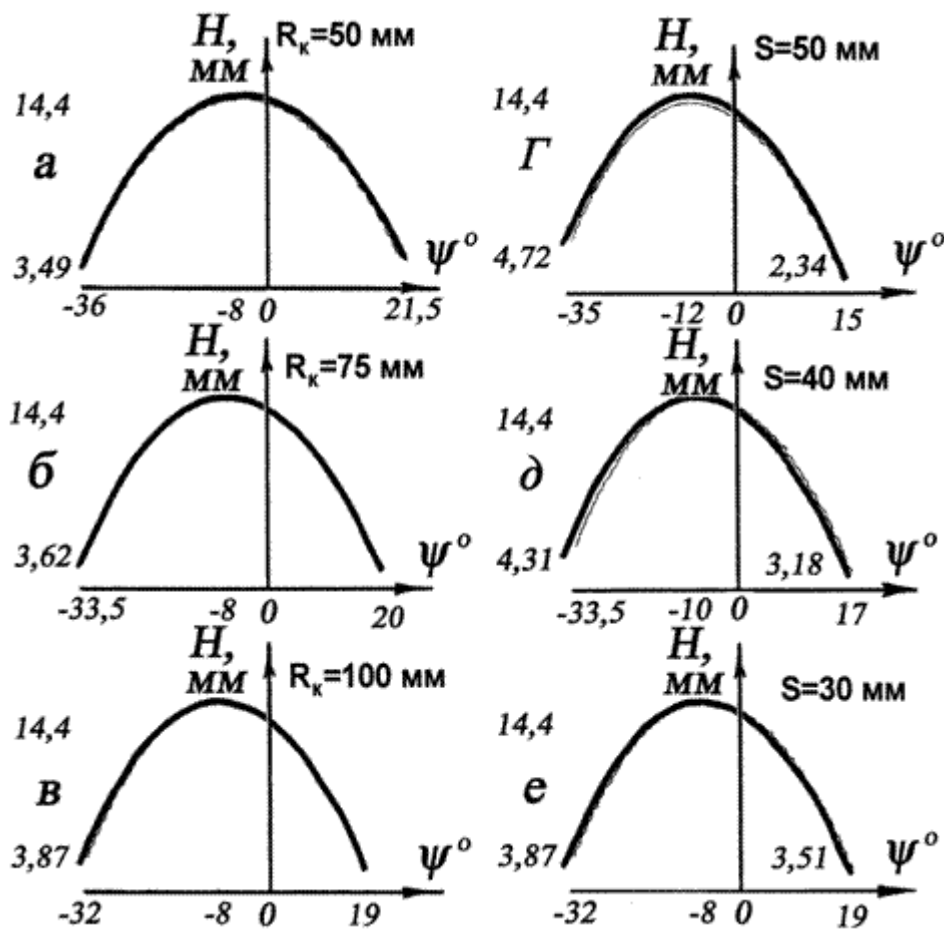

Рисунок 2 – Графіки залежності розрахункової висоти H круга від його радіуса R , кута схрещування ψ і кроку різі S

Лінію контакту круга 1 і деталі 2 (рис. 1) визначають з умови $\vec{n}_k \cdot \vec{V}_k = 0$, $\vec{V}_k$ – вектор швидкості відносного руху круга 1; $\vec{n}_k$ – одиничний вектор нормалі до поверхні круга.

Поточний радіус кривизни ρ_3 (рис. 1, А-А) нормального профілю різі заготовки ходового гвинта кочення у процесі знімання припуску δ залежить від поточних значень кута ψ повороту круга і відстані l між осями його $O_u Z_u$ і гвинта $O_q Z_q$

$$l = -Y_c - t \cdot k, \quad (5)$$

У процесі формоутворення зовнішньої гвинтової поверхні кочення 2, коли припуск знятий, $\delta = 0$ і $l = Y_c$ (5), а кут повороту круга під час правки ψ_n дорівнює куту повороту при формоутворенні ψ_ϕ , радіус кривизни нормального профілю оброблюваної гвинтової поверхні ρ_{zi} дорівнює номінальному радіусу ρ нормального перетину гвинтової канавки (рис. 1, А-А, III) і геометрична похибка [7] формоутворення $\Delta_\phi = \rho_{zi} - \rho = 0$.

Перед зніманням припуску δ інструментальну поверхню розраховують (1) для такого кутового положення ψ_n круга 1, щоб його радіус кривизни ρ_k осьового перерізу був менше радіуса ρ_3 заготовки нормального перетину зовнішньої гвинтової поверхні кочення (рис. 1, А-А, I). Визначення дискретного кута ψ положення круга (при поперечній подачі на глибину t наприкінці кожного проходу в процесі знімання припуску δ), що забезпечує мінімальне відхилення Δ поточного радіуса кривизни ρ_{zi} нормального перетину оброблюваної гвинтової поверхні від заданого $\rho_{zn} = \rho - t \cdot k$ у вигляді дуги кола, здійснювалося за методикою, наведеною в роботі [7]. При цьому в поточній опорній точці 5 (рис. 1, а) і в двох 4 і 6 суміжних з нею $\Delta = \rho_{zi} - \rho_{zn} = 0$. Кут ψ повороту круга, що забезпечує $\Delta = 0$ у точках 4 і 6, визначають з виразу

$$\bar{\Delta} = \psi \cdot \bar{l}_\psi, \quad (6)$$

де $\bar{l}_\psi$ – передатний коефіцієнт

$$\begin{aligned} \bar{l}_\psi = & M_3(-Z_c \pm P \cdot \theta) \cdot M_2(-Y_c - t \cdot k) \cdot \frac{\partial \delta_{nos}}{\partial \psi} \times \\ & \times M_5(-\psi) \cdot M_3(Z_i) \cdot M_6(\theta_k) \cdot M_2(R_i), \end{aligned} \quad (7)$$

де $\frac{\partial \delta_{nos}}{\partial \psi} = \begin{vmatrix} 0 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 \\ -1 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 \end{vmatrix}$ – частинна похідна матриці δ_{nos} повороту [8].

Значення інших параметрів у рівнянні (7) аналогічні наведеним у рівняннях (1), (4).

Скалярний вираз похибки Δ_n одержують проектуванням $\bar{\Delta}$ на напрямок нормалі до оброблюваної поверхні

$$\Delta_n = \bar{\Delta} \cdot \bar{n}, \quad (8)$$

де $\bar{n}$ – орт нормалі до поверхні в оброблюваній точці, що визначається за методикою [8].

В інших точках 3, 7 і між точками 3, 4, 5, 6, 7, у межах лінії контакту круга і гвинта кочення, стабілізація знімаемого об'єму, здійснюється за методом найменших квадратів, де різниця площ F (рис. 1, а), розташованих над номінальною лінією припуску ρ_3 і під нею, є мінімальна. При цьому в міру знімання припуску δ величина площ F_1 зменшується (точки 5₂, 6₂, 7₂) і в процесі формоутворення $(\rho)F = 0$.

Висновки

Для підвищення продуктивності виробництва гвинтових передач, які використовують в гаражному обладнанні, розроблено новий спосіб та тривимірні геометричні моделі процесів зняття припуску, формоутворення і профілювання абразивного круга при шліфуванні зовнішньої гвинтової поверхні на верстатах з ЧПК з керованим кутом схрещення осей інструмента і гвинта кочення.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Конарчук В.Є.* Виробничі системи на транспорті: Підручник. – К.: Вища школа, 2007. – 256 с.
2. А.с. 1301660 СССР, МКИ В24В 19/06. Способ шлифования желоба на круглой детали. Авт. изобр. *В.И. Кальченко, А.Г. Шеша*. № 3973158/31–08; Заявлена 10.11.85; Оpubл. 07.04.87, Бюл. №13. – 4 с.
3. А.с. 1731601 СССР, МКИ В24В 19/6. Способ шлифования винтовой поверхности. Авт. изобр. *В.И. Кальченко, А.Г. Шеша*, № 4653028 / 08. Заявлено 21.02.89. Оpubл. 07.05.92. Бюл. № 17. – 4с.
4. *Кальченко В.И.* Шлифование криволинейных поверхностей крупногабаритных деталей. М.: Машиностроение, 1979. – 160 с.
5. *Григорьян Г.Д., Мухортов В.Н.* Обеспечение стабильности профиля резьбы ходовых винтов качения // Станки и инструмент.- 1986, N12, С. 23-24.
6. *Кальченко В.В.* 3D моделирование шлифования винтовых поверхностей на станках с ЧПУ с управляемым углом скрещивания осей круга и ходового винта качения // Резание и инструмент в технологических системах. Межд. научн. – техн. сб. – Харьков: НТУ “ХПИ”.- 2002, Вып. 61, С.84 – 89.
7. *Кальченко В.В.* Трехмерное геометрическое моделирование погрешности шлифования поверхностей со скрещивающимися осями кругов и деталей/ Резание и инструмент в технологических системах. Межд. научн. – техн. сборник. – Харьков: НТУ “ХПИ”. – 2001. Вып. 60. С. 90 – 96.
8. *Решетов Д.Н., Портман В.Т.* Точность металлорежущих станков. - М.: Машиностроение, 1986. – 336 с.